

Patirtų tėvų skyrybų bei jų aplinkybių sąsaja su jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniais sunkumais

Reda Viršilaitė¹, Loreta Bukšnytė-Marmienė²

¹ Vytauto Didžiojo universitetas, Psichologijos katedra, Jonavos g. 66-330, 44191 Kaunas, redavirsilaite@gmail.com

² Vytauto Didžiojo universitetas, Psichologijos katedra, Jonavos g. 66-330, 44191 Kaunas, loreta.buksnyte-marmiene@vdu.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojama tėvų skyrybų, patirtų vaikystėje ar paauglystėje, ir jų aplinkybių (išgyventų neigiamų vaiko jausmų, tėvų konfliktų intensyvumo, vaiko įtraukimo į konfliktus, neigiamų pokyčių po skyrybų) sąsaja su jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniais sunkumais. Tyrimui pasirinktas retrospektyvus tyrimo metodas. Nustatyta, kad patirtos tėvų skyrybos siejasi su jaunų moterų emociniais sunkumais. Išgyventi neigiami jausmai tėvų skyrybų metu prognozuoja jaunų vyrų bei moterų elgesio ir emocinius sunkumus, o tėvų konfliktų intensyvumas – agresyvumą.

Esminiai žodžiai: *jauno suaugusiojo amžius, elgesio, emociniai sunkumai, tėvų skyrybos, skyrybų aplinkybės.*

Įvadas

Per pastaruosius dešimtmečius skyrybų tema visuomenėje tampa vis aktualesnė dėl skyrybų, kaip socialinio reiškinių, plitimo. Daugelis nedarnių, dažnai konfliktuojančių ar išgyvenančių krizę šeimų kaip galutinį problemų sprendimą mato skyrybas – tai tampa tarsi norma šiuolaikiniame pasaulyje (Maslauskaitė, 2004). Lietuvos šeimų krizę rodo didėjantis išsiskyrusių asmenų skaičius, nepilnų šeimų skaičius (Blebienė, 2008). Lietuva pagal skyrybų rodiklius yra tarp pirmaujančių Europos valstybių (Lietuvos statistikos departamentas, 2018). Šis Lietuvos šeimų nestabilumas didina vaikų, kurie išgyvena tėvų skyrybas, auga nepilnoje šeimoje ar tik su vienu iš gimdytojų, skaičių (Blebienė, 2008).

Nors pagrindiniai skyrybų dalyviai yra besiskiriantys sutuoktiniai, tačiau šis sudėtingas procesas paliečia ir jų vaikus, daro įtaką tolesniam jų psichosocialiniam funkcionavimui (Lansford, 2009; Ruschena, Prior, Sanson ir Smart, 2005). Nustatyta, kad tėvų skyrybų proceso pasekmės vaikams yra ilgalaikės, tai yra gali būti jaučiamos suaugusiojo amžiuje (Finley ir Schwartz, 2007; Sands, Thompson, Gaysina, 2017). Tyrimai atskleidžia, kad suaugę asmenys, praeityje išgyvenę tėvų skyrybas, pasižymi blogesne psichikos ir fizinės sveikatos, didesniu streso lygiu bei prastesne gyvenimo kokybe (Amato, 2000; Maier ir Lachman, 2000; Roth, Harkins ir Eng, 2014). Tėvų skyrybas išgyvenę asmenys dažnai pasižymi socialinių įgūdžių stoka, tai apsunkina jų tarpasmeninius santykius, santuokoje kylančių konfliktų valdymą, kelia emocines problemas (Jonsson, Njardvik, Olafsdottir ir Gretarsson, 2000; Roth et al., 2014; Wallerstein, Lewis ir Blakeslee, 2000; Wolfinger, 2000).

Vis dėlto atliktų tyrimų, analizuojančių tėvų skyrybų reikšmę vaikams, rezultatai nėra vienareikšmiai. Anot Young ir Ehrenberg (2007), Amato (2003), neišsiskyrusių tėvų vaikai dažnai kenčia nuo tų pačių problemų, kaip ir išsiskyrusių, o tėvų skyrybų patyrimas vaikams ateityje ne visada sukelia problemas (Brand, Moore, Song ir Xie, 2019). Atrodytų, jog vertinant tėvų skyrybų pasekmes vaikams svarbesnis yra ne pats skyrybų faktas, o skyrybų aplinkybės, tie procesai šeimoje, kurie vyksta prieš skyrybas ir skyrybų metu (Potter, 2010; Šapranuskienė, 2010). Taigi, norint giliau suprasti tėvų skyrybų poveikį vaikams, reikia įsivardyti ir analizuoti konkrečias skyrybų aplinkybes, kaip reikšmingas skyrybų proceso dedamąsias. Išanalizavę literatūroje dažniausiai minimas žalingas tėvų skyrybų aplinkybes, šiame tyrime koncentruosimės į tokių tėvų skyrybų aplinkybių, kaip neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu, tėvų konfliktų intensyvumas skyrybų metu, vaiko įtraukimas į konfliktus ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų, sąsają su jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniais sunkumais.

Šio *tyrimo tikslas* – nustatyti jaunų suaugusiųjų elgesio ir emocinių sunkumų sąsają su vaikystėje ar paauglystėje patirtomis tėvų skyrybomis ir jų aplinkybėmis.

Literatūros apžvalga

Skyrybos yra vertinamos kaip vienas rimčiausių stresorių žmogaus gyvenime (Dovydaitytė, 2008; Hakvoort, Bos, Van Balen ir Hermanns, 2011; Usakli, 2013). Kadangi šeima atlieka vieną svarbiausių vaidmenų vaiko socializacijoje, asmenybės ugdyme (Grinevičiūtė, 2007; Laz, 2004; Leliūgienė, 2003; Nasvytienė, 2005), tai nuo to, ką vaikas patiria, išgyvena, kaip funkcionuoja šeimoje, priklauso jo santykiai su visuomene, vėliau su sutuoktiniu, gamta bei visu pasauliu (Pileckaitė-Markovienė ir Lazdauskas, 2007). Tad tėvų skyrybos ypač paliečia vaikus ir nulemia tolesnį jų prisitaikymą gyvenime (Bulotaitė, Pivorienė ir Sturlienė, 2000; Lansford, 2009; Ruschena et al., 2005). Tyrimai rodo, kad patirtos tėvų skyrybos apsunkina vaikų socialinį gyvenimą, psichosocialinį

funkcionavimą (Hakvoort et al., 2011; Hsieh ir Shek, 2008), sukelia vaikų depresiškumą (Dohoon ir McLanahan, 2015; Haavisto ir kt., 2004), nerimo sutrikimus (Størksen, Røysamb, Holmen ir Tambs, 2006), psichikos sveikatos sutrikimus (Roth et al., 2014; Roustit, Chaix ir Chauvin, 2007).

Manoma, kad skyrybų pasekmės vaikams yra ilgalaikės, tai yra juntamos ne tik skyrybų laikotarpiu, bet tęsiasi visą gyvenimą (Finley ir Schwartz, 2007; Huurre et al., 2006). Vis dėlto nors tėvų skyrybų momentinės pasekmės vaikams yra gana plačiai išanalizuotos, vis dar trūksta tyrimų, analizuojančių tėvų skyrybų reikšmę suaugusių vaikų gyvenime. Todėl šiame tyrime gilinamasi į tėvų skyrybų bei jų aplinkybių, kurias patiria vaikas vaikystėje ar paauglystėje, reikšmę jauno suaugusiojo amžiaus periode (remiantis Arnett (2006) ir Černiumi (2006), tai yra asmens amžius nuo 18 iki 29 metų). Anot Arnett (2001), šiame raidos periode asmuo žengia į suaugusiųjų gyvenimą: ieško savo identiteto, patiria nuolatinės permainas, akcentuojasi į save, jaučia neapibrėžtumo jausmą, ieško naujų galimybių meilėje, profesijos srityje. Teigiama, kad labiausiai tėvų skyrybų pasekmės atsiskleidžia būtent šiame amžiuje, kai ieškoma meilės, įsipareigojimo bei seksualinių santykių, nes tinkamo šeimos pavyzdžio neturėjimas veda į nesėkmingus artimus santykius ir kelia emocines problemas (Wallerstein et al., 2000; Wolfinger, 2000). Stabilios šeimos, tėvų ir vaikų gerų santykių nebuvimas, šeimos pavyzdžio neturėjimas, dažnai po tėvų skyrybų esanti prastesnė materialinė padėtis jaunam suaugusiajam gali kelti daugiau sunkumų įveikiant šio amžiaus tarpsnio užduotis. Roth et al. (2014) teigia, kad vaikai iš išsiskyrusių šeimų turi didesnę tikimybę suaugę patirti neigiamų išgyvenimų, susijusių su santykių formavimu, psichikos sveikata, didesniu streso lygiu, problemų sprendimų sunkumais. Vaikystėje patyrę tėvų traumuojančius santykius, jie patys suaugę dažnai išgyvena šeimyninę krizę (Bing, Nelson ir Wesolowski, 2009).

Tyrimai atskleidžia, kad suaugę asmenys, praeityje išgyvenę tėvų skyrybas, pasižymi blogesne psichikos ir fizine sveikata, prastesniais socialiniais įgūdžiais, turi elgesio sunkumų, jiems būdinga prastesnė gyvenimo kokybė (Maier ir Lachman, 2000; Tullius, De Kroon, Almansa ir Reijneveld, 2021). Uphold-Carrier ir Utz (2012), Sung-Youn, Suk-Yong, Jae-Woo, Jaeyong ir Eun-Cheol (2016) atlikę ilgalaikių tėvų skyrybų pasekmių tyrimą nustatė, kad tėvų skyrybų patyrimas vaikystėje lemia depresijos sutrikimus suaugus. Short (2002) tyrimas atskleidė, kad tėvų skyrybų patyrimas vaikystėje siejasi su suaugusių asmenų antisocialiu elgesiu, nerimu, depresiškumu. Nustatyta, kad jauni suaugusieji, patyrę tėvų skyrybas, turi didesnę riziką susirgti psichikos sutrikimais (Schaan, Schulz, Schächinger ir Vögele, 2019). Auersperg, Vlasak, Ponocny ir Barth (2019) atlikta tyrimų apie ilgalaikį tėvų skyrybų poveikį psichikos sveikatai bei priklausomybei nuo narkotinių medžiagų metaanalizė atskleidė, kad išsiskyrusių tėvų vaikai turi didesnę tikimybę sirgti depresija, nerimu, alkoholizmu, turėti priklausomybę nuo narkotinių medžiagų. Tyrimai rodo, kad tėvų skyrybų metu kylantys išgyvenimai paveikia asmens sveikatą, lemia kai kurias ligas ateityje (Gailienė, 2002; Simon ir Berrett, 2010; Žemaitienė, Bulotaitė, Jusienė ir Veryga, 2011), didina nepasitikėjimą savimi (Wiggins, Sofronoff ir Sanders, 2009).

Vis dėlto atliktų tyrimų, analizuojančių tėvų skyrybų reikšmę vaikams, rezultatai nėra vienareikšmiai. Lapinas (2008), Young ir Ehrenberg (2007) teigia, kad tėvų skyrybos neturi rimtų negatyvių pasekmių atžaloms, ir išsiskyrusių šeimų vaikai nesiskiria savo prisitaikymu prie gyvenimo sąlygų nuo bendraamžių, augusių pilnose šeimose. Anot Amato (2003), Kelly ir Emery (2003), neišsiskyrusių tėvų vaikai dažnai kenčia nuo tų pačių problemų, kaip ir išsiskyrusių, o tėvų skyrybų patyrimas vaikams ateityje ne visada sukelia problemas. Šie prieštaringi vertinimai gali kilti dėl to, jog pats skyrybų faktas, atrodytų, nėra svarbiausias aspektas, kuris kuria negatyvias pasekmes skyrybose dalyvaujantiems vaikams. Daug svarbiau yra skyrybų aplinkybės, tie procesai šeimoje, kurie vyksta prieš skyrybas ir skyrybų metu, kaip tam tikri rizikos veiksniai, nulemiantys vaikų patyrimą ir su tuo susijusias pasekmes (Kurienė ir Pivorienė, 2000; Potter, 2010; Šapranauskienė, 2010). Taigi, kokias tėvų skyrybų pasekmes jauš jau suaugęs vaikas, priklauso nuo to, kokias tėvų skyrybų aplinkybes jam tenka patirti, kokia yra „ikiskyrybinė“ stadija, kokie yra tėvų vaidmenys po skyrybų (Maslauskaitė ir Baublytė, 2012). Pavyzdžiui, tikėtina, kad skyrybos atneš daugiau teigiamų pasekmių nei neigiamų, jei jos padeda išvengti tėvų nuolatinių konfliktų, nesaugios, smurtinės, asocialios aplinkos (Amato, 2001; Fergus ir Zimmerman, 2005). Taigi, norint giliau suprasti tėvų skyrybų poveikį vaikams, reikia vertinti ne tik skyrybų faktą, bet ir įsivardyti bei analizuoti konkrečias tėvų skyrybų aplinkybes, kaip reikšmingas skyrybų proceso dedamąsias. Analizuojant literatūrą pastebėta, kad tėvų skyrybų aplinkybių reikšmė jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams nėra pakankamai tyrinėta. Todėl savo tyrime kėlėme uždavinį išanalizuoti tėvų skyrybų aplinkybių reikšmę jauno suaugusiojo emociniams ir elgesio sunkumams.

Šio straipsnio autorės, atlikusios sisteminę literatūros analizę, pastebėjo, kad dažniausiai kaip žalingiausios tėvų skyrybų aplinkybės yra įvardijama tėvų konfliktų intensyvumas skyrybų metu, vaiko įtraukimas į konfliktus, neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų. Berger ir Gravillon (2010) teigia, kad pagrindinis veiksnys, lemiantis blogą vaiko emocinę raidą po tėvų skyrybų, yra ne pats išsiskyrimas, o tėvų konfliktų lygis skyrybų metu. Skyrybos, kurias lydi tėvų konfliktai, sukelia daug daugiau neigiamų pasekmių nei taikios tėvų skyrybos (Bing et al., 2009). Trowell et al., (2007), Gähler ir Garriga (2013) nustatė, kad šeimos konfliktai, vykstantys skyrybų metu, gali prisidėti prie vaikų depresiško, kitų psichologinių problemų (streso, nesaugumo jausmo). Schmidtgal, King, Zarski ir Cooper (2000) atlikę tyrimą apie tėvų skyrybų ir jų konfliktų ilgalaikį poveikį vaikams nustatė, kad tie suaugusieji, kurie yra patyrę intensyvius tėvų konfliktus skyrybų metu ir po jų, pasižymi depresijos simptomais: kuo didesnis buvo tėvų konfliktų lygis skyrybų metu, tuo labiau išreikšti depresijos simptomai (šis poveikis labiau pasireiškia moterims). Cohen (2016) taip pat teigia, kad mergaitės, patyrusios konfliktuojančių tėvų skyrybas, praėjus net 10 m. po tėvų skyrybų, jaučia depresijos simptomus. Gana dažnai į tėvų konfliktus yra įtraukiamas vaikas. Jau tėvų konfliktų stebėjimas yra žalingas, tačiau vaiko įtraukimas į konfliktus dar labiau padidina riziką formuotis neigiamoms pasekmėms (Wenar ir Kerig, 2006,

cit. iš Lazdauskas, 2012). Vaiko įtraukimas į konfliktus gali skatinti agresyvumą ir kitų elgesio sunkumų pasireiškimą suaugusiojo amžiuje (Jouriles, Rosenfield, McDonald ir Mueller, 2014), depresiškumą, nerimą, adaptacijos problemas (Buehler, Welsh ir 2009; Hakvoort, Bos, Van Balen ir Hermanns, 2010). Tyrimų rezultatai leidžia teigti, kad vaiko įtraukimas į konfliktus glaudžiai siejasi su vėliau patiriamais internaliais bei eksternaliais sunkumais (Amato ir Afifi, 2006; Buehler ir Welsh, 2009; Grych, Raynor ir Fosco, 2004). Aukščiau išvardytos tėvų skyrybų aplinkybės vaikui kelia liūdesį, pyktį, kaltės jausmą, gali pasireikšti depresiškumu, baime ir daug kitų nemalonių jausmų (Berger ir Gravillon, 2010; Bing et al., 2009; Usakli, 2013). Teigiama, kad daug vaikų po tėvų skyrybų išgyvena emocinio sukrėtimo laikotarpį ir tos neišspręstos emocinės problemos dažnai pasireiškia suaugusiojo amžiuje (Berger ir Gravillon, 2010). Kuo daugiau neigiamų jausmų vaikas išgyvena tėvų skyrybų metu, tuo didesnė tikimybė, kad suaugusiojo amžiuje jis susidurs su emociniais ir elgesio sunkumais. Dar viena svarbi tėvų skyrybų aplinkybė, galinti prisidėti prie neigiamų pasekmių vaikams (Potter, 2010), yra neigiami socialiniai, ekonominiai pokyčiai, su kuriais susiduriama po tėvų skyrybų (tėvų ir vaikų sąveikos pokyčiai, materialinės padėties pokyčiai, gyvenamosios vietos, mokyklos pakeitimas ir pan.). Pavyzdžiui, nustatyta, jog po tėvų skyrybų atsiradę finansiniai sunkumai lemia vaikų nesaugumo jausmą, nerimą, nuolatinę baimę dėl ateities, o tai didina nepasitikėjimą savimi suaugus, nerimastingos asmenybės tipo tikimybę (Dovydaitienė, 2008; Gadalla, 2009). Be to, tėvams išsiskyrus, vaikai gali gauti mažesnę socialinį palaikymą iš tėvų, tai tik dar labiau padidina psichikos sveikatos problemų ir fizinių sutrikimų atsiradimo riziką ateityje (Lemme, 2003). Taigi, atsiradę neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų kelia vaikui nerimą, baimę, gali būti susiję su elgesio problemomis (Taylor ir Andrews, 2009), didina nesaugumo jausmą, nepasitikėjimą savimi (Gadalla, 2009). Vaikas turi iš naujo adaptuotis prie atsiradusių pokyčių, o visa tai gali kelti psichologines problemas (Gähler ir Garriga, 2013; Hakvoort et al., 2010).

Remiantis atlikta mokslinė literatūros analize, darbe keliamos hipotezės:

1. Jauni suaugusieji, patyrę tėvų skyrybas vaikystės ar paauglystės laikotarpiu, pasižymi didesniais elgesio (agresyvumas, taisyklių laužymas, erzinantis elgesys) sunkumais, lyginant su tėvų skyrybų nepatyrusiais jaunais suaugusiais.
2. Jauni suaugusieji, patyrę tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje, pasižymi didesniais emociniais (nerimastingumas/depresiškumas, užsisklendimas, somatiniai skundai) sunkumais, lyginant su tėvų skyrybų nepatyrusiais jaunais suaugusiais.
3. Tėvų skyrybų vaikystėje ar paauglystėje aplinkybės (neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu, tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų) prognozuoja jauno suaugusiojo elgesio (agresyvumas, taisyklių laužymas, erzinantis elgesys) sunkumus.
4. Tėvų skyrybų vaikystėje ar paauglystėje aplinkybės (neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu, tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų) prognozuoja jauno suaugusiojo emocinius

(nerimastingumas/depresiškumas, užsisklendimas, somatiniai skundai) sunkumas.

Siekiant patikrinti iškeltas hipotezes tyrimui pasirinktas retrospektyvus tyrimo metodas – šio tyrimo dalyviai, jauni suaugusieji, buvo apklausti apie vaikystėje, paauglystėje įvykusias tėvų skyrybų aplinkybes. Retrospektyvus tyrimas – tai mokslinis tyrimas, kuriuo bandoma paaiškinti praeities įvykių prasmę dabarčiai (*APA Dictionary of Psychology*, 2018). Naudodami šį metodą psichologai atlieka atsiminimų tyrimus, apklausdami suaugusiuosius apie jų praeities įvykius retrospektyviu būdu (Kingo, Berntsen ir Krogaard, 2013; Tustin ir Hayne, 2017). Šis metodas, nors ir turi trūkumų, bet yra laikomas patikimu ir plačiai naudojamas šiuolaikiniuose psichologiniuose tyrimuose (Hardt ir Rutter, 2004; Tustin ir Hayne, 2017).

Tyrimo organizavimas ir metodai

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 173 jauno suaugusiojo amžių (18–29 m.) atitinkantys tiriamieji, iš kurių 79 vyrai (45,7 proc.) ir 94 moterys (54,3 proc.). Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 22,5 m. (standartinis nuokrypis – 3,4). Patyrusių tėvų skyrybas imtį sudarė 72 (41,6 proc.) tiriamieji (33 vyrai ir 39 moterys), o lyginamąją grupę (nepatyrusiųjų tėvų skyrybas) – 101 (58,4 proc.) tiriamasis (46 vyrai ir 55 moterys). Tiriamųjų, patyrusių tėvų skyrybas, grupėje 41,7 proc. tiriamųjų tėvų skyrybas patyrė vaikystės (2–11 m.), 58,3 proc. – paauglystės laikotarpiu (12–17 m.).

Tyrimo eiga. Tyrimas, gavus mokyklų vadovų sutikimą, buvo atliekamas Klaipėdos aukštosiose ir profesinėje mokyklose. Tyrime buvo laikomasi savanoriškumo ir kitų tyrimo etikos principų, taigi, tyrime dalyvavo tik tie minėtų mokyklų studentai, kurie po tyrimo pristatymo sutiko jame dalyvauti. Šiam tyrimui pasirinkta apklausti tiriamuosius tiesiogiai su jais susisiekus, lapo – pieštuko forma. Tyrimo trukmė – apie 20 minučių.

Tyrimo metodai. Šiame tyrime naudojamas kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa.

Jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams vertinti pasirinkta T. M. Achenbach, L. A. Rescorla sukurto ASEBA (angl. *The Achenbach System of Empirically Based Assessment*) suaugusiųjų klausimyno ASR (angl. *The Adult Self-Report for Ages 18–59*) forma. Tyrime naudotas metodikos lietuviškas variantas (Šimulionienė, Gedutienė, Brazdeikienė, Žakaitienė ir Rugevičius, 2010). Metodika ir jos vadovas įsigyti iš Klaipėdos universiteto psichologijos katedros. Pateiktų tyrimo rezultatų analizėje naudojamos dvi metodikos skalės – elgesio ir emocinių sunkumų. Emocinių (internalių) sunkumų skalė matuoja emocinių sunkumų išreikštumo lygį. Ją sudaro nerimastingumo/depresiškumo, somatinių skundų ir užsisklendimo poskalės. Elgesio (eksternalių) sunkumų skalė matuoja elgesio sunkumų išreikštumo lygį. Ją sudaro agresyvaus elgesio, taisyklių laužymo ir erzinančio elgesio poskalės.

Emociniai ir elgesio sunkumai tiriamųjų vertinami trijų balų sistema: 0 – teiginys visiškai neteisingas; 1 – iš dalies arba kartais teisingas; 2 – visiškai arba dažniausiai teisingas.

Šiame tyrime buvo įvertintas skalės vidinis patikimumas, remiantis Cronbacho α rodikliu. Bendras elgesio sunkumų skalės vidinis patikimumas – 0,88, emocinių sunkumų – 0,92, o atskirų sunkumų poskalių vidinis patikimumas svyruoja nuo 0,65 iki 0,89. Šie rodikliai atitinka lietuviško ASR elgesio ir emocinių sunkumų skalių vidinio suderinamumo rodiklius ir rodo, kad skalių vidinis suderinamumas yra pakankamai geras.

Tėvų skyrybų ir jų aplinkybių įvertinimui naudotas klausimynas, sukurtas R. Viršilaitės, L. Bukšnytės-Marmienės (2018). Klausimyną sudaro 3 skalės. Vaiko neigiamų jausmų tėvų skyrybų metu skalė sudaryta iš 9 teiginių, kurie matuoja neigiamų jausmų išgyvenimą tėvų skyrybų metu. Tėvų konfliktų skalė sudaryta iš 2 poskalių – tėvų konfliktų intensyvumo skyrybų metu ir vaiko įtraukimo į konfliktus. Prieš atsakant į šios skalės klausimus, tiriamųjų klausiama, ar jų tėvai skyrybų metu konfliktavo tarpusavyje. Tėvų konfliktų intensyvumo poskalė matuoja tėvų skyrybų metu vykstančių tarpusavio konfliktų intensyvumą (poskalę sudaro 9 teiginiai), o vaiko įtraukimo į konfliktus poskalė – kiek tėvai į savo tarpusavio konfliktus įtraukė vaiką (5 teiginiai). Neigiamų pokyčių po tėvų skyrybų skalė matuoja, kiek neigiamų pokyčių (susijusių su materialine padėtimi, gyvenamąja vieta, tėvų skiriamu dėmesiu ir pan.) po tėvų skyrybų patyrė vaikas. Šią skalę sudaro 8 teiginiai.

Klausimyno teiginiai vertinami Likerto skale nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 4 (visiškai sutinku), taip pat išskirtas variantas „Neatsimenu“.

Parengus klausimyną, buvo atliktas žvalgomasis tyrimas (jame dalyvavo 82 tėvų skyrybas patyrę tiriamieji) ir atlikta tiriamoji faktorinė analizė, kuri parodė, kurie klausimyno teiginiai nepatenka į numatytą faktorių ir turi būti pašalinti iš klausimyno; tokiu būdu suformuotas galutinis klausimyno variantas su aukščiau minėtomis skalėmis.

Šiame tyrime gauti rezultatai rodo pakankamai gerą viso klausimyno (Cronbach α 0,919) ir atskirų jo skalių vidinį suderinamumą (Cronbach α svyruoja nuo 0,789 iki 0,913).

Tyrimo metu taip pat buvo užduoti klausimai apie tiriamųjų sociodemografines charakteristikas: lytį, amžių, veiklos tipą, ar tiriamasis išgyveno tėvų skyrybas ir kokio amžiaus periode tiriamasis išgyveno tėvų skyrybas.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Tyrimo duomenys buvo apdorojami SPSS 25.0 statistine programa. Pasirinktas statistinio reikšmingumo lygmuo α – 0,05. Matuojamų reiškinių skalių patikimumui ir vidinio suderinamumo patikrinimui naudojamas Cronbach alpha patikimumo koeficientas. Duomenys analizuojami, naudojant aprašomąją statistiką. Tolesnei duomenų analizei atlikti buvo tikrinamas analizuojamų kintamųjų skirstinio normalusis pasiskirstymas bendroje imtyje ir skyrybas patyrusių imtyje; išanalizavus duomenis tyrime nuspręsta taikyti parametrinį kriterijų Student T. Taip pat buvo atlikti tiesinės regresijos modeliai.

Tyrimo rezultatai

Siekiant nustatyti, ar tėvų skyrybų vaikystėje ar paauglystėje faktas yra susijęs su jaunų suaugusiųjų elgesio sunkumais, atliktas palyginimas patyrusių skyrybas ir jų nepatyrusių grupėse. Nustatyta, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų tarp tėvų skyrybas patyrusiųjų ($n = 72$) ir jų nepatyrusiųjų ($n = 101$) elgesio sunkumų (agresyvumo, taisyklių laužymo, erzinančio elgesio ir elgesio sunkumų apskritai) (Student T, $t = 1,150$, $p > 0,05$). Pirmoji hipotezė nepatvirtinta.

Analizuojant suaugusiųjų emocinius sunkumus, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tėvų skyrybas patyrusiųjų imtyje (Student T, $t = 2,043$, $p < 0,05$) – statistiškai reikšmingai emociniai sunkumai labiau išreikšti moterims, patyrusioms tėvų skyrybas ($-26,7$), palyginti su tėvų skyrybas patyrusiais vyrais ($-20,1$). Dėl šios priežasties emociniai sunkumai analizuojami atskirai vyrų ir moterų grupėse. Duomenų analizė neatskleidė statistiškai reikšmingų emocinių sunkumų skirtumų vyrų, kurie patyrė tėvų skyrybas ($n = 33$) vaikystėje ar paauglystėje, ir vyrų, kurie nepatyrė tėvų skyrybų ($n = 46$), grupėse (Student T, $t = 1,083$, $p > 0,05$). Jaunų suaugusių moterų, patyrusių tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje ($n = 39$), ir tėvų skyrybų nepatyrusių moterų ($n = 55$) emocinių sunkumų palyginimas (žr. 1 lentelę) parodė, kad moterys, patyrusios tėvų skyrybas, išgyvena statistiškai reikšmingai daugiau nerimastingumo/depresiškumo, yra labiau užsisklendusios, turi daugiau somatinių skundų ir patiria daugiau emocinių sunkumų apskritai lyginant su tėvų skyrybų nepatyrusiomis moterimis. Antroji kelta hipotezė patvirtinta tik moterų imtyje.

1 lentelė

Jaunų suaugusių moterų, patyrusių tėvų skyrybas ir jų nepatyrusių, emocinių sunkumų palyginimas (Student T kriterijus)

		N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	t	df	p
Nerimastingumas/ depresiškumas	Patyrusios	39	14,5	6,2	3,812	92	<0,001
	Nepatyrusios	55	9,2	6,9			
Užsisklendimas	Patyrusios	39	5,5	3,2	2,819	92	0,006
	Nepatyrusios	55	3,4	3,6			
Somatiniai skundai	Patyrusios	39	6,8	4,0	2,577	92	0,012
	Nepatyrusios	55	4,6	4,1			
Emociniai sunkumai	Patyrusios	39	26,7	11,2	3,687	92	<0,001
	Nepatyrusios	55	17,2	13,0			

Toliau buvo vertinama tėvų skyrybų aplinkybių (neigiamų vaiko jausmų tėvų skyrybų metu išgyvenimas, tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų) prognostinė reikšmė jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams.

Pirmiausia buvo vertinama tėvų skyrybų aplinkybių reikšmė jaunų suaugusiųjų elgesio sunkumams (žr. 2 lentelę). Buvo atlikti tiesinės regresijos modeliai, kai priklausomi kintamieji – agresyvumas, taisyklių laužymas, erzinantis elgesys ir elgesio sunkumai apskritai, o nepriklausomi – neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu, tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus, neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų. Buvo patikrintos visos tiesinės regresijos analizės taikymo prielaidos.

Tiesinė regresinė analizė, kai priklausomas kintamasis – agresyvumas, parodė, kad jaunų suaugusiųjų agresyvumui prognostinę vertę turi neigiami jausmai tėvų skyrybų metu ir tėvų konfliktų intensyvumas. Nustatyta, kad kuo daugiau neigiamų jausmų vaikas išgyveno tėvų skyrybų metu ir kuo intensyviau tėvai konfliktavo, tuo didesnis jauno suaugusiojo agresyvumas. Kitas sudarytas tiesinės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis – taisyklių laužymas, parodė, kad taisyklių laužymą jauname suaugusiojo amžiuje paaiškina neigiami jausmai tėvų skyrybų metu. Nustatyta, kad kuo daugiau neigiamų jausmų vaikas išgyveno tėvų skyrybų metu, tuo jis labiau linkęs laužyti taisykles jauname suaugusiojo amžiuje. Vertinant tėvų skyrybų aplinkybių prognostinę vertę jaunų suaugusiųjų erzinančiam elgesiui, nustatyta, kad tokio elgesio neprognozuoja tėvų skyrybų aplinkybės.

2 lentelė

Tėvų skyrybų aplinkybių prognostinė reikšmė jaunų suaugusiųjų elgesio sunkumams – tiesinės regresijos analizės rezultatai

Priklausomas kintamasis	Prognostiniai veiksniai	Modelio statistinis reikšmingumas (P reikšmė)	Standartizuoti koeficientai (β)	B	p
Agresyvumas	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,003	0,368	0,203	0,016
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,432	0,195	0,034
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,280	-0,209	0,127
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,198	-0,113	0,238
Taisyklių laužymas	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,021	0,338	0,140	0,033
	Tėvų konfliktų intensyvumas		-0,031	-0,010	0,883
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,284	-0,159	0,138
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		0,022	0,010	0,898

Priklausomas kintamasis	Prognostiniai veiksniai	Modelio statistinis reikšmingumas (P reikšmė)	Standartizuoti koeficientai (β)	B	p
Erzinantis elgesys	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,298	0,047	0,013	0,776
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,237	0,054	0,288
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,285	-0,107	0,163
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,055	-0,016	0,769
Elgesio sunkumai	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,008	0,340	0,356	0,028
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,279	0,239	0,174
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,336	-0,475	0,074
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,110	-0,119	0,518

Be to, buvo sudarytas dar vienas modelis, kuris rodo tėvų skyrybų aplinkybių prognostinę vertę elgesio sunkumams apskritai. Modelis parodė, kad elgesio sunkumus paaiškina neigiami jausmai tėvų skyrybų metu – vaiko neigiamų jausmų išgyvenimas tėvų skyrybų metu didina tikimybę, kad jaunas suaugusysis turės elgesio sunkumų. Trečia hipotezė patvirtinta iš dalies.

Siekiant nustatyti, ar tėvų skyrybų aplinkybės (neigiami jausmai tėvų skyrybų metu, tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus, neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų) gali prognozuoti jaunų suaugusiųjų emocinius sunkumus (nerimastingumą/depresiškumą, užsisklendimą, somatinius skundus ir emocinius sunkumus apskritai), buvo sudaryti tiesinės regresijos modeliai, kuriuose priklausomi kintamieji – emociniai sunkumai (nerimastingumas/depresiškumas, užsisklendimas, somatiniai skundai ir emociniai sunkumai apskritai), o nepriklausomi – tėvų skyrybų aplinkybės (žr. 3 lentelę). Atsižvelgiant į nustatytus emocinių sunkumų skirtumus tėvų skyrybas patyrusių vyrų ir moterų grupėse, į tiesinę regresiją, kaip nepriklausomas kintamasis, įtraukiama lytis.

Tiesinės regresinės analizės, kai priklausomas kintamasis – nerimastingumas/depresiškumas, o kitu atveju – užsisklendimas, parodė, kad nerimastingumui/depresiškumui bei užsisklendimui prognostinę vertę turi neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu – kuo daugiau neigiamų jausmų buvo tėvų skyrybų metu, tuo labiau išreikštas jaunų suaugusiųjų nerimastingumas/depresiškumas bei užsisklendimas. Tiesinės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis – somatiniai skundai, parodė, kad išgyventos neigiamos tėvų

skyrybų aplinkybės neprognozuoja somatinių skundų jauno suaugusiojo amžiuje. Taip pat nenustatyta, kad lytis, kaip kintamasis, būtų reikšmingas emociniams sunkumams.

3 lentelė

Tėvų skyrybų aplinkybių prognostinė reikšmė jaunų suaugusiųjų emociniams sunkumams – tiesinės regresijos analizės rezultatai

Priklausomas kintamasis	Prognostiniai veiksniai	Modelio statistinis reikšmingumas (P reikšmė)	Standartizuoti koeficientai (β)	B	p
Nerimastingumas / depresiskumas	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,001	0,528	0,505	0,001
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,141	0,110	0,467
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,063	-0,081	0,721
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,062	-0,061	0,700
	Lytis		0,144	2,214	0,216
Taisyklių laužymas	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,030	0,366	0,150	0,023
	Tėvų konfliktų intensyvumas		-0,038	-0,013	0,854
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		-0,175	-0,097	0,358
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		0,162	0,069	0,355
	Lytis		0,216	1,428	0,089
Erzinantis elgesys	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu	0,309	0,237	0,127	0,161
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,054	0,024	0,810
	Vaiko įtraukimas į konfliktus		0,015	0,011	0,940
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,056	-0,031	0,764
	Lytis		0,227	1,962	0,093

Priklausomas kintamasis	Prognostiniai veiksniai	Modelio statistinis reikšmingumas (P reikšmė)	Standartizuoti koeficientai (β)	B	p
Elgesio sunkumai	Neigiami jausmai tėvų skyrybų metu		0,473	0,783	0,002
	Tėvų konfliktų intensyvumas		0,089	0,121	0,654
	Vaiko įtraukimas į konfliktus	0,003	-0,075	-0,167	0,679
	Neigiami pokyčiai po skyrybų		-0,014	-0,023	0,934
	Lytis		0,210	5,604	0,081

Taip pat buvo atliktas tiesinės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis – emociniai sunkumai apskritai. Nustatyta, kad emocinius sunkumus prognozuoja išgyventi neigiami vaiko jausmai tėvų skyrybų metu – kuo daugiau neigiamų jausmų patirta tėvų skyrybų metu, tuo daugiau emocinių sunkumų jauno suaugusiojo amžiuje. Ketvirta hipotezė patvirtinta iš dalies.

Diskusija

Šiuo tyrimu buvo siekiama nustatyti jaunų suaugusiųjų elgesio ir emocinių sunkumų sąsają su vaikystėje ar paauglystėje patirtomis tėvų skyrybomis bei jų aplinkybėmis.

Įdomu pastebėti, kad tyrimo rezultatai neatskleidė elgesio sunkumų skirtumų tėvų skyrybas patyrusių ir jų nepatyrusių tiriamųjų grupėse. Šie rezultatai prieštarauja moksliniams tyrimams, kurie rodo, kad vaikystėje ar paauglystėje patirtos tėvų skyrybos sukelia elgesio sunkumus (Amato, 2000; Dovydaitienė, 2001), antisocialų elgesį (Sammons ir Lewis 2001; Short, 2002), sveikatai žalingą, rizikingą elgesį (Huurre et al., 2006; Thompson, Lizardi, Keyeso ir Hasino, 2008), smurtą, agresyvumą (Fagan ir Churchill, 2012) suaugusiojo amžiuje. Tačiau šio tyrimo rezultatai sutampa su išvadomis tų tyrėjų, kurie teigia, kad užaugę su vienišais tėvais vaikai išsiugdo didesnę atsakomybės jausmą, glaudesnius santykius su kartu gyvenančiu tėvu ir suaugę nepatiria elgesio sunkumų (Davey, 2001). Pavyzdžiui, Bukšnytė ir Kavaliauskienė (2010) nustatė, kad jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas ir jų nepatyrusių, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas nesiskiria. Young ir Ehrenberg (2007) teigia, kad tėvų skyrybų patyrimas neturi rimtų negatyvių pasekmių vaikams. Tokie prieštaringi rezultatai analizuojant tėvų skyrybų ryšį su vaikų elgesio sunkumais grąžina prie minties, jog pats skyrybų faktas neleidžia numatyti galimų pasekmių vaikams, nes jos gali skirtis priklausomai nuo skirtingų skyrybų aplinkybių, kurios ir buvo akcentuotos šiame tyrime. Kita galima šiame tyrime

gautų rezultatų interpretacijos prielaida yra tokia: tiriamųjų, kurie dalyvavo tyrime (studijuojantys asmenys), imtis neleido atskleisti viso spektro galimų elgesio sunkumų, su kuriais susiduria jauni suaugusieji, patyrę tėvų skyrybas. Todėl į tolesnius tyrimus reikėtų įtraukti tuos jaunuolius, kurie nestudijuoja/nestudijavo, kaip galimai patiriančius daugiau elgesio sunkumų lyginant su šiame tyrime dalyvavusiais tiriamaisiais. Be to, šiame tyrime liko neįvertinta, kiek po tėvų skyrybų vaikai gavo tėvų paramos, dėmesio, ar vaikui buvo suteikta profesionali pagalba, kas, tikėtina, turi reikšmės elgesio sunkumų (ne)išreikštumui jau suaugus.

Analizuojant suaugusiųjų emocinius sunkumus nustatyta, kad statistiškai reikšmingai emociniai sunkumai labiau išreikšti moterims, patyrusioms tėvų skyrybas, lyginant su tėvų skyrybas patyrusiais vyrais. Tai sutampa su kitų tyrėjų gautais rezultatais, kurie rodo, kad moterys, patyrusios tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje, pasižymi didesniais emociniais sunkumais, joms būdingas labiau išreikštas nerimastingumas, depresiškumas, jos linkusios labiau nepasitikėti kitais lyginant jas su vyrais, patyrusiais tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje (Fagan ir Churchill, 2012; Oldehinkel, Ormel, Veenstra, De Winter ir Verhulst, 2008; Størksen et al., 2006).

Lyginant emocinių sunkumų skirtumus tėvų skyrybas patyrusių ir jų nepatyrusių jaunų suaugusiųjų grupėse nustatyta, kad moterims, patyrusioms tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje, būdingi labiau išreikšti nerimastingumas/depresiškumas, užsisklendimas, somatiniai skundai ir emociniai sunkumai apskritai lyginant su moterimis, nepatyrusiomis tėvų skyrybų (patyrusių tėvų skyrybas ir jų nepatyrusių vyrų grupėse emocinių sunkumų skirtumų nenustatyta). Tai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus (Aktar, 2013; Anisman-Reiner, 2006; Gilman, Kawachi, Fitzmaurice ir Buka, 2003; Huurre et al., 2006; Uphold-Carrier ir Utz, 2012; Wallerstein et al., 2000; Wauterickx, Gouwy ir Bracke, 2006). Tai, kad emocinių sunkumų skirtumų nerasta patyrusių tėvų skyrybas ir jų nepatyrusių vyrų grupėse, kelia prielaidą apie skirtingus tėvų skyrybų poveikio mechanizmus priklausomai nuo vaiko lyties: pastebėta, jog berniukams po tėvų skyrybų labiau pasireiškia elgesio sunkumai, o mergaitėms būdingesni emociniai sunkumai (Dovydaitienė, 2001).

Šis tyrimas parodė, kad didelę reikšmę jaunų suaugusiųjų emociniams ir elgesio sunkumams turi vaiko neigiami jausmai, išgyvenami tėvų skyrybų metu, kurie prognozuoja jaunų suaugusiųjų nerimastingumą/depresiškumą, užsisklendimą, agresyvumą, taisyklių laužymą ir emocinius bei elgesio sunkumus apskritai. Vaikams tėvų skyrybos gali sukelti daug neigiamų emocinių išgyvenimų (Huurre et al., 2006; Maier ir Lachman, 2000), dėl to jie tampa labai pažeidžiami emociškai ir dažnai tai tęsiasi visą gyvenimą (Dovydaitienė, 2001; Miller, 2010; Nasvytienė, 2005). Be to, besiskiriantys tėvai dažnai nesugeba tinkamai pasirūpinti vaiko išgyvenimais, nes patys tuo metu kenčia, ir tai dar labiau skatina negatyvias pasekmes vaikams ne tik iš karto po skyrybų, bet ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Tai, kad tėvų konfliktų intensyvumas skyrybų metu sukelia neigiamas pasekmes vaikams, patvirtina įvairūs tyrimų rezultatai. Roth et al., (2014), Berger ir Gravillon (2010) nustatė, kad būtent konfliktų intensyvumas veikia vaikų prisitaikymą, tolesnį vystymąsi, vaiko emocinę raidą. Šeimos konfliktai, vykstantys skyrybų metu, lemia depresiškumą ir kitas psichologines problemas. Net ir praėjus nemažai laiko, vaikai prisimena tėvų konfliktus ir tai neigiamai veikia jų emocinę savijautą, kelia įtampą (Gähler ir Garriga, 2013; Shevchenko, 2016). Anot Dronkers (1999), tėvų konfliktų intensyvumas skyrybų metu yra labai svarbus vaiko psichologinei gerovei.

Nors kitų mokslininkų tyrimai rodo ryšį tarp vaiko įtraukimo į tėvų konfliktus ir emocinių bei elgesio sunkumų, patiriamų jauno suaugusiojo amžiuje (Amato ir Afifi, 2006; Buehler ir Welsh, 2009; Hakvoort et al., 2010; Jouriles et al., 2014), šiame tyrime tokios sąsajos neradome. Tokius rezultatus galėjo lemti retrospektyvus tyrimo metodas. Gali būti, kad tiriamiesiems, kurie išgyveno tėvų skyrybas vaikystėje, geriau įsiminė jų išgyventi neigiami jausmai, tėvų konfliktų intensyvumas nei tai, ar tėvai juos (vaikus) įtraukdavo į konfliktus. Be to, vaikas galėjo sąmoningai nesuvokti įtraukimo į konfliktus fakto, kas irgi galėjo turėti reikšmės gautiems tyrimo rezultatams.

Šiuo tyrimu nenustatyta pokyčių po tėvų skyrybų reikšmės jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams, nors kitų mokslininkų tyrimai rodo priešingus rezultatus (Gähler ir Garriga, 2013; Mehana ir Reynolds, 2004). Gauti rezultatai, rodantys skirtingą tėvų skyrybų aplinkybių reikšmę jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams, skatina kelti prielaidą, kad tėvų skyrybų aplinkybių pasekmės vaikams yra nevienodos ilgalaikėje perspektyvoje: kai kurios aplinkybės labiau reikšmingos vaiko ar paauglio psichosocialiniam prisitaikymui ir savijautai, tačiau jų reikšmė mažėja laiko perspektyvoje, kitų svarba bei nulemtos pasekmės išlieka ilgam ir yra susijusios su suaugusio asmens elgesio ir emociniais sunkumais.

Apibendrinant šio tyrimo rezultatus, tėvų skyrybų ir tam tikrų jų aplinkybių patyrimas vaikystėje ar paauglystėje gali būti reikšmingas jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniams sunkumams. Dėl šios priežasties vaikams, paaugliams, išgyvenantiems tėvų skyrybas, turi būti organizuojama profesionali psichologinė pagalba, bandant sušvelninti tėvų skyrybų žalą dabartyje ir taip prisidedant prie jaunų suaugusiųjų elgesio ir emocinių sunkumų prevencijos. Taip pat reikalinga visuomenės edukacija, atkreipiant dėmesį į tas skyrybų aplinkybes, kurios yra labiausiai žalingos vaiko savijautai ir tolesniam psichosocialiniam funkcionavimui.

Tyrimo ribotumai ir gairės tolimesniems tyrimams. Reikia pastebėti, kad tyrimo imtis yra sąlygiškai nedidelė ir reprezentuojanti vieną miestą, todėl tyrimo rezultatus reikėtų vertinti atsargiai. Tyrime dalyvavo aukštųjų mokyklų studentai ir profesinės mokyklos mokiniai, todėl nėra aišku, kiek gauti duomenys gali atspindėti jaunus suaugusiuosius, kurie nestudijuoja ir/ar niekur nesimokė baigę bendrojo lavinimo mokyklas. Tęsiant tyrimus šia tematika, rekomenduojama į juos įtraukti daugiau nestudijuojančių/nestudijavusių tiriamųjų. Tyrimai rodo, kad tėvų skyrybas patyrę jauni suaugusieji, sulaukdami mažiau

palaikymo iš šeimos, esant prastesnei materialinei padėčiai, rečiau renkasi studijas, jiems nesiseka karjera (Huurre et al., 2006), todėl tokių tiriamųjų įtraukimas į tyrimą leistų išsamiau paanalizuoti tėvų skyrybų pasekmes jauniems suaugusiesiems.

Tyrimas buvo atliekamas retrospektyviai, todėl didelį vaidmenį atliko jaunų suaugusiųjų atmintis. Nors psichologijos moksle retrospektyviniai tyrimai yra pripažįstami ir laikomi validžiais (Hardt ir Rutter, 2004; Maughan ir Rutter, 1997; Tustin ir Hayne, 2017), vis dėlto pripažįstama, kad retrospektyvus tyrimas turi trūkumų ir tyrimo rezultatai gali būti netikslūs, nes remiasi suaugusių žmonių prisiminimais (Hardt ir Rutter, 2004), kurie laikui bėgant nyksta ar gali būti iškraipomi.

Siekiant gilesnio supratimo apie tėvų skyrybų aplinkybių reikšmę jaunų suaugusiųjų emociniams ir elgesio sunkumams, reiktų aprėpti ir kitas, į šį tyrimą neįtrauktas, aplinkybes. Pavyzdžiui, tolesniuose tyrimuose būtų prasminga pasigilinti į patėvio/pamotės (jei tokie buvo) vaidmenį, tikrinant prielaidą, kad patėvis/pamotė dažnai atstoja kartu negyvenantį tėvą/mamą ir sumažina šeimos sunkumus. Svarbu išsamiai įvertinti ir tai, kiek tėvai ar kiti artimieji suteikė vaikui pagalbos, dėmesio tėvų skyrybų metu, ar vaikas sulaukė profesionalios pagalbos, nes šios aplinkybės gali būti mažinančios tėvų skyrybų neigiamų pasekmių riziką.

Išvados

Jauni suaugusieji, patyrę tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje, nepasižymi didesniais elgesio sunkumais, lyginant su tėvų skyrybų nepatyrusiais jaunais suaugusiais asmenimis.

Jaunos suaugusios moterys, patyrusios tėvų skyrybas vaikystėje ar paauglystėje, pasižymi labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, somatiniais skundais ir didesniais emociniais sunkumais apskritai, lyginant jas su moterimis, nepatyrusiomis tėvų skyrybų. Patyrusių tėvų skyrybas ir jų nepatyrusių vyrų grupėse emocinių sunkumų skirtumų nenustatyta.

Šios tėvų skyrybų aplinkybės prognozuoja jauno suaugusiojo elgesio sunkumus: neigiami vaiko jausmai, išgyventi tėvų skyrybų metu, prognozuoja jaunų suaugusiųjų agresyvumą, taisyklių laužymą ir elgesio sunkumus apskritai, o tėvų konfliktų intensyvumas skyrybų metu – jaunų suaugusiųjų agresyvumą. Nenustatyta, kad tokios tėvų skyrybų aplinkybės, kaip vaiko įtraukimas į konfliktus ir neigiami pokyčiai po tėvų skyrybų, turi reikšmę jaunų suaugusiųjų elgesio sunkumams.

Šios tėvų skyrybų aplinkybės prognozuoja jauno suaugusiojo emocinius sunkumus: neigiami vaiko jausmai, išgyventi tėvų skyrybų metu, prognozuoja jaunų suaugusiųjų nerimastingumą/depresiškumą, užsisklendimą ir emocinius sunkumus apskritai. Nenustatyta, kad tėvų konfliktų intensyvumas, vaiko įtraukimas į konfliktus ar neigiami

pokyčiai po tėvų skyrybų būtų reikšmingi prognozuojant jaunų suaugusiųjų emocinius sunkumus.

Literatūra

- Aktar, S. (2013). Effects of family breakup on children: A study in Khulna city. *Journal of Sociology*, 10 (1), 138–152. <http://www.bangladeshsociology.org/BEJS%2010.1%20Shirina%20Aktar.pdf>
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269–1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: an update of the Amato and Keith meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355–370. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.355>
- Amato, P. R. (2003). Reconciling divergent perspectives: Judith Wallerstein, quantitative family research, and children of divorce. *Family Relations*, 52, 332–339. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00332.x>
- Amato, P. R. ir Afifi, D. (2006). Feeling caught between parents: Adult children's relations with parents and subjective well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68, 222–235. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x>
- Anisman-Reiner, V. (2006). Adult children of divorce. <http://suite101.com/article/adult-children-of-divorce-a19930>
- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence to midlife. *Journal of Adult Development*, 8, 133–143. <https://doi.org/10.1023/A:1026450103225>
- Arnett, J. J. (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. In J. J. Arnett ir J. L. Tanner. *Emerging adults in America: coming of fage in the 21st century* (p. 3–20). Washington: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11381-001>
- APA *Dictionary of Psychology* (2018). American psychological association. <https://dictionary.apa.org/browse/a>
- Berger, M., & Gravillon, I. (2010). *Mano tėvai skiriasi. Aš jaučiuosi sutrikęs*. Vilnius: Baltos lankos.
- Bing, N. M., Nelson, W. M., & Wesolowski, K. L. (2009). Comparing the effects of amount of conflict on children's adjustment following parental divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50, 159–171. <https://doi.org/10.1080/10502550902717699>
- Blebienė, A. (2008). *Lietuvos gyventojai ir šeima per 18 atkurtos Nepriklausomybės metų*. Kaunas: Lututė.
- Brand, J. E., Moore, R., Song, Xi, & Xie Yu. (2019). Parental divorce is not uniformly disruptive to children's educational attainment. *PNAS*, 116 (15), 7266–7271. <https://doi.org/10.1073/pnas.1813049116>
- Buehler, C., & Welsh, D. P. (2009). A process model of adolescents' triangulation into parents' marital conflict: the role of emotional reactivity. *Journal of Family Psychology*, 23(2), 167–180. <https://doi.org/10.1037/a0014976>

- Bukšnytė, L. ir Kavaliauskienė, D. (2010). Jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 5(1), 43–59. Prieiga internete: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30825/1/ISSN2029-0470_2010_N_5_1.PG_43_59.pdf
- Bulotaitė, L., Pivorienė, R. V. ir Sturlienė, N. (2000). *Drauge su vaiku*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
- Cohen, G. J. (2016). Helping children and families deal with divorce and separation. *Pediatrics*, 138(6), 1–9. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-3020>
- Černius, J. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
- Davey, T. (2001). Considering divorce. *The American Prospect*, 12(1), 42–44.
- Dohoon, L., & McLanahan, S. (2015). Family structure transitions and child development: Instability, selection and population heterogeneity. *American Sociological Review*, 80 (4), 738–763. <https://doi.org/10.1177/0003122415592129>
- Dovydaitenė, M. (2001). *Tėvų skyrybas patyrusių vaikų pažeidžiamumas ir jo įveika: daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Dovydaitenė, M. (2008). Skyrybų poveikis vaikui. *Spectrum*, 1(8), 4–6. Prieiga internete: http://naujienos.vu.lt/wp-content/uploads/2008/02/Spectrum_8.pdf
- Dronkers, J. (1999). The effects of parental conflicts and divorce on the well-being of pupils in Dutch secondary education. *European Sociological Review*, 15(2), 195–212. <https://www.jstor.org/stable/522500>
- Fagan, P., & Churchill, A. (2012). The effects of divorce on children. *Marriage & Religion Institute*, 1–48. <https://downloads.frc.org/EF/EF12A22.pdf>
- Fergus, S., & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: a framework for understanding healthy development in the face of risk. *Public Health*, 26, 399–419. doi:10.1146/annurev.publhealth.26.021304.144357
- Finley, G. E., & Schwartz, S. J. (2007). Father involvement and long-term young adult outcomes: the differential contributions of divorce and gender. *Family Court Review*, 45(5), 573–587. doi:10.1111/j.1744-1617.2007.00172.x
- Gadalla, T. M. (2009). Impact of marital dissolution on men's and women's incomes: A longitudinal study. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50, 55–65. <https://doi.org/10.1080/10502550802365714>
- Gähler, M., & Garriga, A. (2013). Has the association between parental divorce and young adults psychological problems changed over time? *Journal of family issues*, 34(6), 784–808. <https://doi.org/10.1177/0192513X12447177>
- Gailienė, I. (2002). *Psichikos sveikatos prielaidos*. Studijuojantiems psichologiją III, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Gilman, S. E., Kawachi, I., Fitzmaurice, G. M., & Buka, S. L. (2003). Family disruption in childhood and risk of adult depression. *Psychiatry*, 160, 939–946. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.5.939>

- Grinevičiūtė, K. (2007). Vaikas ir šeima, kaip baudžiamąjį įstatymą saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 8(98), 81–88. Prieiga internete: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2695/2499>
- Grych, J. H., Raynor, S. R., & Fosco, G. M. (2004). Family processes that shape the impact of interparental conflict on adolescents. *Development and Psychopathology*, 16, 649–665. <https://doi.org/10.1017/S0954579404004717>
- Haavisto, A., Sourander, A., Multimaki, P., Parkkola, K., Santalahti, P., Helenius, H., & Amqvist, F. (2004). Factors associated with depressive symptoms among 18-year-old boys: a prospective 10-year follow-up study. *Journal of Affective Disorders*, 83, 143–154. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2004.06.008>
- Hakvoort, E. M., Bos, H. M. W., Van Balen, F., & Hermanns, J. M. A. (2010). Family relationships and the psychosocial adjustment of school-aged children in intact families. *The Journal of Genetic Psychology*, 171(2), 182–201. <https://doi.org/10.1080/00221321003657445>
- Hakvoort, E. M., Bos, H. M. W., Van Balen, F., & Hermanns, J. M. A. (2011). Postdivorce relationships in families and children's psychosocial adjustment. *Journal of Divorce and Remarriage*, 52, 125–146. <https://dpo.org/10.1080/10502556.2011.546243>
- Hardt, J., & Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: Review of the evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 260–273. [doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x)
- Hsieh, M. O., & Shek, D. T. L. (2008). Personal and family correlates of resilience among adolescents living in single-parent households in Taiwan. *Journal of Divorce and Remarriage*, 49(3), 330–348. <https://doi.org/10.1080/10502550802221925>
- Huurte, T., Junkkari, H., & Aro, H. (2006). Long-term psychosocial effects of parental divorce. *European Arch Psychiatry Clin Neuroscience*, 256, 256–263. [doi:10.1007/s00406-006-0641-y](https://doi.org/10.1007/s00406-006-0641-y)
- Young, L., & Ehrenberg, M. F. (2007). Siblings, parenting, conflict and divorce. Do young adults' perceptions of past family experiences predict their present adjustment? *Journal of Divorce & Remarriage*, 47, 67–85. https://doi.org/10.1300/J087v47n03_04
- Jonsson, F. H., Njardvik, U., Olafsdottir, G., & Gretarsson, S. (2000). Parental divorce: Long-term effects on mental health, family relations and adult sexual behavior. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 101–105. [doi:10.1111/1467-9450.00177](https://doi.org/10.1111/1467-9450.00177)
- Jouriles, E. N., Rosenfield, D., McDonald, R., & Mueller, V. (2014). Child involvement in interparental conflict and child adjustment problems: a longitudinal study of violent families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42, 693–704. [doi:10.1007/s10802-013-9821-1](https://doi.org/10.1007/s10802-013-9821-1)
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52, 352–362. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x>
- Kingo, O. S., Berntsen, D., & Krojgaard, P. (2013). Adults' earliest memories as a function of age, gender, and education in a large stratified sample. *Psychology and Aging*, 28(3), 646–653. <https://doi.org/10.1037/a0031356>
- Kurienė, A. ir Pivorienė, R. V. (2000). *Būkime atidūs – vaikų ištiko bėda*. Vilnius: SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija.

- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 140–152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x>
- Lapinas, O. (2008). *Vienas megabaitas apie meilę*. Vilnius: Alma littera.
- Laz, M. (2004). *Gyvenimas po skyrybų. Praktiški patarimai, kaip pradėti gyvenimą iš naujo*. Vilnius: Dialogo kultūrinis institutas.
- Lazdauskas, T. (2012). *Išsiskyrimo su tėvais psichologinis poveikis vaikui*. Metodinė priemonė. Vilnius: „Edukologija“.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Lietuvos statistikos departamentas (2018). Gyventojai ir socialinė statistika. Santuokos. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>
- Maier, E. H., & Lachman, M.E. (2000). Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife. *International Journal of Behavioral Development*, 24, 183–189. <https://doi.org/10.1080/016502500383304>
- Maslauskaitė, A. (2004). *Šeimos deinstucionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai. Šeimos politikos ir teisės iššūkiai Europoje*. Vilnius: ESTE.
- Maslauskaitė, A. ir Baublytė, M. (2012). *Skyrybų visuomenė. Ištuokų raida, veiksniai, pasekmės*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Maughan, B., & Rutter, M. (1997). Retrospective reporting of childhood adversity: Issues in assessing along-term recall. *Journal of Personality Disorders*, 11(1), 19–33. doi:10.1521/pedi.1997.11.1.19
- Mehana, M., & Reynolds, A. J. (2004). School mobility and achievement: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 26, 93–119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2003.11.004>
- Miller, A. (2010). *Gabaus vaiko drama ir tikrosios savasties paieška*. Vilnius: Vaga.
- Nasvytienė, D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos*. Kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba: metodinis leidinys aukštajai mokyklai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Oldehinkel, A. J., Ormel, J., Veenstra, R., De Winter, A. F., & Verhulst, F. C. (2008). Parental divorce and offspring depressive symptoms: Dutch developmental trends during early adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 70, 284–293. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2008.00481.x>
- Pileckaitė-Markovienė, M. ir Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
- Potter, D. (2010). Psychosocial well-being and the relationship between divorce and children's academic achievement. *Journal of marriage and family*, 72, 933–946. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00740.x>
- Roth, K. E., Harkins, D. A., & Eng, L. A. (2014). Parental conflict during as an indicator of adjustment and future relationships: a retrospective sibling study. *Journal of Divorce and Remarriage*, 55, 117–138. <https://doi.org/10.1080/10502556.2013.871951>

- Roustit, Ch., Chaix, B. ir Chauvin, P. (2007). Family breakup and adolescents' psychosocial maladjustment: Public health implications of family disruptions. *Pediatrics*, 120, 984–991. doi:10.1542/peds.2006-3172
- Ruschena, E., Prior, M., Sanson, A., & Smart, D. (2005). A longitudinal study of adolescent following Family Transitions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(4), 353–363. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00369.x>
- Sammons, W. A. H., & Lewis, J. (2001). Helping children survive divorce. *Contemporary Pediatrics*. <http://www.contemporarypediatrics.com/personal-finance/helping-children-survive-divorce>
- Sands, A., Thompson E. J., & Gaysina, D. (2017). Long-term influences of parental divorce on offspring affective disorders: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 218(15), 105–114. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.04.015>
- Schmidtgall, K., King, A., Zarski, J. J., & Cooper, J. E. (2000). The effects of parental conflict on later child development. *Journal of Divorce and Remarriage*, 33, 149–157. doi:10.1300/J087v33n01_09
- Shevchenko, I. O. (2016). The situation after divorce. *Sociological Research*, 55(2), 91–103. <https://doi.org/10.1080/10610154.2016.1187024>
- Short, J. L. (2002). The effects of parental divorce during childhood on college students. *Journal of Divorce and Remarriage*, 38, 143–155. doi:10.1300/J087v38n01_08
- Simon, R. W., & Berrett, A. E. (2010). Nonmarital romantic relationships and mental health in early adulthood: Does the association differ for women and men? *Journal of Health and Social Behavior*, 51(2), 168–182. doi:10.1177/0022146510372343
- Størksen, I., Røysamb, E., Holmen, T. L., & Tambs, K. (2006). Adolescent adjustment and well-being: Effects of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 75–84. doi:10.1111/j.1467-9450.2006.00494.x
- Sung-Youn, Ch., Suk-Yong, J., Jae-Woo, Ch., Jaeyong, Sh., & Eun-Cheol, P. (2016). Long-term effects of parental divorce timing on depression: A population-based longitudinal study. *International Journal of Social Psychiatry*, 62(7), 645–650. <https://doi.org/10.1177/0020764016667756>
- Šapranuskienė, A. (2010). *Skyrybos vaikų akimis*. Prieiga internete: <http://alkas.lt/2010/12/05/skyrybos-vaiku-akimis/#more-5149>
- Šimulionienė, R., Gedutienė, R., Brazdeikienė, L., Žakaitienė, A. ir Rugevičius, M. (2010). Kai kurios lietuviškojo ASEBA suaugusiųjų klausimyno psichometrinės charakteristikos. *Psichologija*, 42, 23–43. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2010.0.2573>
- Taylor, R., & Andrews, B. (2009). Parental depression in the context of divorce and the impact on children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50, 472–480. <https://doi.org/10.1080/10502550902970579>
- Thompson, R. G., Lizardi, D., Keyes, K. M., & Hasin, D. S. (2008) Childhood or adolescent parental divorce/separation, parental history of alcohol problems, and offspring lifetime alcohol dependence. *Drug and Alcohol Dependence*, 98(2), 64–269. doi:10.1016/j.drugalcdep.2008.06.011

- Trowell, J., Joffe, I., Campbell, J., Clemente, C., Almqvist, F., Soininen, M., & Tsiantis, J. (2007). Childhood depression: a place for psychotherapy. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16(3), 157–167. doi:10.1007/s00787-006-0584-x
- Tullius, J. M., De Kroon, M. L. A., Almansa, J., & Reijneveld, S. (2021). Adolescents mental health problems increase after parental divorce, not before, and persist until adulthood: A longitudinal trails study. *European Child & Adolescent Psychiatry*. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01715-0>
- Tustin, K., & Hayne, H. (2017). Recollection improves with age: Children's and adults' accounts of their childhood experiences. *Memory*, 27(1), 92–102. <https://doi.org/10.1080/09658211.2018.1432661>
- Uphold-Carrier, H., & Utz, R. (2012). Parental divorce among young and adult children: A long-term quantitative analysis of mental health and family solidarity. *Journal of Divorce and Remarriage*, 53, 247–266. doi: <https://doi.org/10.1080/10502556.2012.663272>
- Usakli, H. (2013) Comparison of single and two parents children in terms of behavioral tendencies. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (8), 256–270. http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_8_Special_Issue_April_2013/26.pdf
- Žemaitienė, N., Bulotaitė, L., Jusienė, R. ir Veryga, A. (2011). *Sveikatos psichologija*. Vilnius: Tyto alba.
- Wallerstein, S., Lewis, J. M., & Blakeslee, S. (2000) *The unexpected legacy of divorce: A 25 year landmark study*. New York: Hyperion. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/w/wallersteinunexpected.html?scp=7&sq=Won%2527t%2520Cry&st=cse>
- Wautercikx, N., Gouwy, A., & Bracke, P. (2006). Parental divorce and depression: Long-term effects on adult children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 45, 43–68. doi: https://doi.org/10.1300/J087v45n03_03
- Wiggins, T. L., Sofronoff, K., & Sanders, M. R. (2009). Pathways triple p-positive parenting program: Effects on parent-child relationships and child behavior problems. *Family Process*, 48(4), 517–530. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2009.01299.x>
- Wolfinger, N. (2000). Beyond the intergenerational transmission of divorce: do people replicate the pattern of marital instability they grew up with. *Social Forces*, 1(82), 337–353. doi: <https://doi.org/10.1177/019251300021008006>

The Relationship Between Experienced Parents' Divorce and Their Circumstances With Young Adults' Behavioral and Emotional Difficulties

Reda Viršilaitė¹, Loreta Bukšnytė-Marmienė²

¹ Vytautas Magnus university, Department of Psychology, Jonavos g. 66-330, LT-44191 Kaunas, Lithuania, redavirsilaitė@gmail.com

² Vytautas Magnus university, Department of Psychology, Jonavos g. 66-330, LT-44191 Kaunas, Lithuania, loreta.buksnyte-marmiene@vdu.lt

---

Summary

Parents' divorce is a phenomenon affecting the further psychosocial functioning of children. It is established that the divorce consequences on children are long-term: adults who have experienced parents' divorce in childhood are characterized by poorer mental health, also they are having clearer emotional and behavioral difficulties. Researchers argue that not the divorce fact itself is the most important in assessing the consequences for children but rather the circumstances of parents' divorce. After analysing the most detrimental divorces' circumstances this study focuses on the child's negative feelings, experienced during the divorce, the intensity of parents' conflicts, the child's involvement in conflicts, and negative changes afterwards. The aim of the study was to determine the relationship between young adults' behavioral and emotional difficulties and parents' divorce experienced in childhood or adolescence as well as its circumstances.

The study involved 173 young adults. Behavioral and emotional difficulties are assessed by ASEBA (Adult Questionnaire). In order to assess the impact of parents' divorce and its circumstances, a questionnaire (Viršilaitė, Bukšnytė-Marmienė, 2018) was used.

The study found that the child's negative feelings during parents' divorce predict young adults' aggression, rules' breaking, anxiety/depression, self-closure also emotional and behavioral difficulties in general. The intensity of parents' conflicts during divorce predicts aggression in young adults.

Keywords: *age of young adult, behavioral, emotional difficulties, parents' divorce, circumstances of divorce.*

Gauta 2020 12 17 / Received 17 12 2020
Priimta 2021 02 22 / Accepted 22 02 2021